

บทคัดย่อ

การผสมกลมกลืน(Assimilation) คือข้อสรุปแบบแผนความสัมพันธ์ระหว่างชาวจีน-ชาวไทย เจ้าของประเทศ ที่มีอิทธิพลในแวดวงวิชาการมากที่สุด นำไปสู่การอธิบายว่า ความเชื่อทางศาสนาเป็นเครื่องมือหนึ่งที่เชื่อมโยงระหว่างชาวจีนกับชาวไทย การศึกษาขึ้นอยู่กับสมมติฐานที่ว่ารูปแบบความสัมพันธ์ของชาวจีนกับชาวไทยไม่ได้เป็นแบบแผนเดียวกันทั่วประเทศ แต่แตกต่างกันไปตามลักษณะของกลุ่มชาวจีนเองและบริบทของท้องถิ่น เช่นเดียวกับการแสดงออกทางศาสนาไม่จำเป็นต้องอยู่ในทิศทางของการประสานเข้ากับสังคมไทยแต่เพียงอย่างเดียว ด้วยเหตุนี้ความหมายของพิธีกรรมกินเจซึ่งเป็นพิธีกรรมทางศาสนาของชาวจีน อาจแสดงถึงความพยายามที่จะประสานกับสังคมท้องถิ่น หรือแสดงถึงความพยายามที่จะรับรองและรักษาความเป็นจีนไว้ ขึ้นอยู่กับสถานการณ์แวดล้อม

ในช่วงแรกพิธีกรรมกินเจ ช่วยสร้างเอกภาพภายในกลุ่มชาวจีนอพยพซึ่งในเวลานั้นชาวจีนอพยพมีสังคมของตนเองแยกจากสังคมไทย มืองค์กรของตนเองทำหน้าที่จัดรูปแบบความสัมพันธ์ภายในกลุ่มกล่าวคือ กงสีเหมืองแร่ทำหน้าที่เป็นองค์กรทางเศรษฐกิจ เช่น สะสมทุน จัดหาแรงงาน ส่วนสมาคมแซ่ตระกูลและสมาคมสำเนียงภาษาทำหน้าที่เป็นองค์กรทางสังคม/วัฒนธรรม จัดการเรื่องสวัสดิการ เป็นศูนย์กลางการติดต่อสัมพันธ์ของชีวิตทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวจีนอพยพ และสมาคมลับทำหน้าที่องค์กรทางการเมืองดูแลผลประโยชน์และจัดการความขัดแย้งภายในกลุ่มชาวจีน อย่างไรก็ตามสมาคมทั้งสามลักษณะคาบเกี่ยวกันและยากจะแยกจากกัน

พิธีกรรมกินเจสร้างความสัมพันธ์กับศูนย์อำนาจจีนทดแทนความห่างไกลจากศูนย์อำนาจรัฐไทย และพิธีกรรมกินเจยังลดความขัดแย้งระหว่างสมาคมลับกับกรรมกร สร้างความชอบธรรมให้ความสัมพันธ์แบบมีอำนาจเหนือกว่าของสมาคมลับ ด้วยความสัมพันธ์แบบมีลำดับชั้นของเทพเจ้า รูปแบบการอุปถัมภ์ระหว่างนายเหมือง/สมาคมลับกับกรรมกรผ่านศาลเจ้าและการบริจาดในพิธีกรรม ช่วยปกปิดผลประโยชน์ที่ขัดแย้งกัน

เมื่อรัฐไทยใช้นโยบายชาตินิยมกดดันให้ชาวจีนต้องประสานเข้ากับสังคมไทยมากขึ้น พิธีกรรมกินเจที่จัดขึ้นในขณะที่รัฐสั่งห้ามกิจกรรมศาลเจ้า แสดงให้เห็นการรับรองและเป็นการยืนยันเอกลักษณ์ของชาวจีน ท่ามกลางการปรับตัวในด้านอื่นๆ พิธีกรรมกินเจช่วยปลดปล่อยความเครียดจากแรงกดดันของรัฐไทย ด้วยการส่งเสียงความเป็นจีนผ่านเสียงประทัดในพิธีกรรม

ท่ามกลางความผันผวนของโลกทุนนิยม จำนวนผู้เข้าร่วมพิธีกินเจเพิ่มขึ้นทุกปี และในปี 2540 ตัวเลขผู้ลงชื่อกินเจมากกว่าเก้าพันคน ส่วนใหญ่เป็นเจ้าของธุรกิจการค้า เทพเจ้าในวังทรงและพิธีกรรมปลุกย้อย เช่นการก๊ว(ยืม-ผู้ศึกษา)เต่า ก๊วเงิน จึงตอบสนองเป้าหมายทางการค้าเป็นหลัก

หน่วยงานจากส่วนกลางและท้องถิ่นเข้าไปมีบทบาทในการสนับสนุนพิธีกินเจ และพยายามผลักดันให้พิธีกรรมตอบสนองความต้องการของหน่วยงานมากขึ้น คือ สร้างแรงดึงดูดทางการท่องเที่ยวเพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจที่ซบเซาลง

สัญลักษณ์หลักของพิธีกรรมที่ช่วยนำพาผู้เข้าร่วมพิธีเข้าสู่เป้าหมายคือ "กิวอ่อง" ก็มีการปรับเปลี่ยนความหมาย ตามเป้าหมายของผู้เข้าร่วมพิธีที่แตกต่างกันระหว่างชาวจีนรุ่นแรกและลูกหลานจีนในปัจจุบัน ระยะแรกกิวอ่องมีความหมายที่สัมพันธ์กับการฟื้นฟูราชวงศ์หมิง ซึ่งเป็นเป้าหมายของสมาคมลับและราชวงศ์หมิงเป็นศูนย์กลางของสังคมชาวจีนอพยพ ต่อมาเน้นความหมายของกิวอ่องที่สัมพันธ์กับพุทธศาสนาแบบมหายานผสมผสานกับความเชื่อแบบเต๋า เอื้ออำนวยต่อสถานการณ์ชาตินิยมที่ชาวจีนต้องปรับตัวเพื่อรักษาไว้ซึ่งสถานภาพทางเศรษฐกิจของตน กิวอ่องในภาคพระพุทธรเจ้าและพระโพธิสัตว์ แสดงความเป็นพุทธของพิธีกรรมสอดคล้องกับความเชื่อหลักในสังคมไทย และยืนยันถึงความเป็นไทยของลูกหลานจีนอย่างหนึ่งคือ การนับถือศาสนาพุทธ ชื่อของพระที่ใช้อ่านในพิธีชักข้อจึงเป็นชื่อภาษาไทย ในขณะที่การเพิกเฉยต่อคำสั่งห้ามจุดประทัดในพิธีกรรมกินเจ เสมือนหนึ่งบ่งบอกว่าท่ามกลางความรอมชอม พวกเขายังมีเสียงและมีอำนาจในสังคมนี้

ปัจจุบันกิวอ่องในฐานะพระพุทธรและพระโพธิสัตว์ ทรงไว้ซึ่งอำนาจอันเกิดจากการบำเพ็ญธรรม เป็นเป้าหมายอุดมคติของพิธีกรรม และกิวอ่องในฐานะเทพกษัตริย์คือภาพอุดมคติของชีวิตปวงชน ที่สมบูรณ์ด้วยทรัพย์สมบัติ อำนาจ และเป็นผู้มีชีวิตอมตะ ตอบสนองต่อเป้าหมายของผู้เข้าร่วมพิธีที่ต้องการความสุขในโลกปวงชนมากกว่า

บริบทที่รายล้อมสัญลักษณ์หลัก เช่นพื้นที่ สถานภาพที่เหนือกว่าเทพองค์อื่นๆของกิวอ่องและหยกอ่อง สะท้อนให้เห็นโลกทัศน์แบบจีนที่มีการจัดลำดับชั้นสิ่งเหนือธรรมชาติ และการแบ่งสถานะที่เข้มงวดในสังคมชาวจีน แต่การเลื่อนสถานภาพทางสังคมก็เปิดให้ทุกคน ที่น่าสังเกตคือผู้ที่อยู่ใกล้ศูนย์อำนาจรับใช้ใกล้ชิดกิวอ่องนอกจากต้องบริสุทธิ์แล้ว จะต้องมีความสำคัญคือเป็นกรรมการประจำศาลและกรรมการจัดงานประจำปี ซึ่งเป็นผู้บริจาคคนสำคัญ อีกนัยคือเป็นผู้บริสุทธิ์และมีเมตตาบารมี(บริจาคเงินช่วยเหลือ) เป็นผู้มีความสูงส่งในกลุ่มผู้ร่วมพิธี ดังนั้นพิธีกรรมจึงเปิดให้ผู้มีฐานทางเศรษฐกิจ ได้สร้างบารมีในชุมชน ก้าวสู่สถานภาพทางสังคมที่สูงขึ้น และการประพฤติดีอยู่ในศีลธรรมก็เป็นส่วนที่ทำให้การคำดีด้วย แม้ปัจจุบันประเด็นเรื่องความเป็นจีนไม่ใช่เป้าหมายหลักของพิธีกรรมกินเจ แต่ด้วยเหตุที่เป็นพิธีกรรมสืบทอดกันมาตามประเพณี พิธีกรรมกินเจจึงเสมือนหนึ่งแคปซูลที่ห่อหุ้ม โลภทัศน์ ความเชื่อ ค่านิยม ของบรรพบุรุษชาวจีนส่งผ่านกาลเวลามายังลูกหลาน ให้ได้หยิบฉวยใช้ในเวลาและบริบททางสังคมที่เหมาะสม